

Ujeti v preteklost

Predvsem politično vplivno kolaboracijo škofa. dr. Gregorija sta odklanjali tudi obe protinacistični zavezniški strani med drugo svetovno vojno. Za vzhodne zaveznike niso bila sprejemljiva njegova izrazito ostra protikomunistična stališča, za zahodne zaveznike pa njegovo darovanje maše

sobotna PRILOGA

PP poštni predal 29

ali vsaj vidna prisotnost na domobranski prisegi leta 1944.

Ljubljanski škof je nastopil s tem v času, ko je uradni Vatikan odprl svojo zakladnico in založil zlato za odkupnine neapeljskih Judov, ki zato niso bili odgnani v nemška koncentracijska taborišča temveč so bili deportirani v Palestino (oz. v sedanjí Izrael). To je bilo manifestno dejanje uradne Rimsko katoliške cerkve v času po kapitulaciji Italije, obstaja pa tudi ameriška filmska upodobitev dogodkov, ki smo jo lahko videli pred leti na TVS (tedaj TV Ljubljana). Da obe zavezniški strani o tem nastopu dr. G. Rožmana ne bi nič vedeli, je nemogoče, saj sta bili tedaj v Črnomlju tako angloameriška kot sovjetska vojaška misija, delovala pa je tudi MI6 angleška obveščevalna mreža polkovnika Vladimirja Vauhnika. Iz tega sledi, da tedanji papež ni hotel sprejeti v avdienco škofa po odhodu iz Ljubljane, ki naj bi hotel posredovati za ujete domobrancelje, da ne bi bili vrnjeni v tedanjo Jugoslavijo (kar je bila sicer tudi brezupna zadeva spriču jaltskega sporazuma).

S stališčem g. dr. Jožeta Širca glede pokončne moralne držbe mariborskega lavantinskega škofa dr. Ivana Tomažiča se kaže strinjati. Mariborski škof je z izjavo: »V moji škofiji se ne bomo med seboj pobijali!« in z napotkom »Tam so vrata!« odpravil odposlance iz Ljubljanske pokrajine, ki bi se z njim hoteli dogovoriti o namestitvi domobrantskih enot na Štajerskem. Ta drža je bila zgledna za tedanji in sedanjí čas.

Vendar, če bi bila razmestitev dela domobrantskih enot za Nemce v strateškem pogledu ugodna, potem bi domobranci na Štajerskem bili tudi brez odobravanja gospod škofa. Dr. Tomažiča. Ker pa ni bilo mogoče pričakovati kakšnega pomembnejšega mobilizacijskega uspeha – moško prebivalstvo je bilo najprej izseljeno v Srbijo in na Hrvaško ter BIH, veliko fantov je šlo v partizane, bila pa so tudi številne prisilne mobilizacije v nemško vojsko – se da oceniti, da bi stacionarna premestitev dela domobrantskih enot na Štajerko oslabilila nemško strateško moč v Ljubljanski pokrajini in pomenila težave z oskrbovanjem, kakor da tudi ne bi prinesla kakega bistvenega vojaškega učinka proti zelo fleksibilno udarnemu delovanju partizansko-gverilskih enot. To je bila srečna okoliščina za škofa dr. Ivana Tomažiča, namreč, da Nemci tega niso odobravalí. Vse to pa nikakor ne zmanjša vloge in pomena dejanja škofa dr. Tomažiča, ki mu zavezniški – za razliko od škofa dr. Gregorija Rožmana – niso imeli kaj zameriti. Razmere na svetovnih bojiščih pa je škof Tomažič lahko poznal, če ne preko uradnega vatikanskega obveščanja, pa preko radia London in je zato lahko predvideval neizogiben vojaški zlom Tretjega rajha.

Pri kraju, pa ne nazadnje, če bi uradni Vatikan lahko po zgledu reševanja neapeljskih Judov leta 1944 z zlatom iz svoje zakladnice nekako zajamčil pokritje izgub malih krščanskih vlagateljev v oba razbita in potopljena mariborska nadškofijska Zvonova, potem se Rimsko katoliški cerkvi zlo delo v najhujši gospodarski krizi ne bi v prihodnje prehu do otepalo. Sam nisem zadevno prizadet in ne pričakujem ničesar, najvišji cerkveni dostojanstveniki pa naj odločajo po svoji najboljši volji, presoji in vesti. Kajti prav ti majhni vlagatelji v stiski se bodo zlahka in najprej znašli v mlinih slovenskih izvršilnih sodišč po zaslugi nadvse krščanskega nekdanjega slovenskega pravosodnega ministra, ki je prednostno pospešil najprej majhne izvršbe zoper slovenske drobne dolžnike. ■

MAG. IZTOK ŠEGULA, Ljubljana

Ena glavnih trditev v polemiki pod naslovom Ujeti v preteklosti je, da je treba (raz)ločiti partizanstvo oziroma NOB od komunistične revolucije. Nekateri so celo zapisali, da je bil NOB ena stvar, revolucija pa druga. Seveda je to idealiziranje partizanstva oziroma NOB. Partizanstva med drugo svetovno vojno na Slovenskem v nobenem primeru ni mogoče ločiti od komunistične revolucije. Partizani so bili vojska komunistične partije, ustanovili in vodili so jo komunisti, služila pa jim je za revolucionarni prevzem oblasti. Pri tem ni bilo nobenih razlik med pokrajinami, le metode in taktike so se zaradi okupacijskih razmer nekoliko razlikovale. Prav vsako partizansko skupino so vodili in nadvse skrbno nadzorovali politični komisariji in drugi partiji. Čeprav bi to lahko ilustriral s konkretnim primerom katere koli partizanske enote, naj tokrat vzamem za primer Pohorski bataljon, saj sem o njem letos napisal daljšo študijo, ki čaka na objavo. Nekaj pa tudi zato, ker je to zadnja partizanska enota, ki jo povsem nekritično slavijo in častijo; tudi najvišji predstavniki države.

Skoraj vsak večer so bili borci Pohorskega bataljona podvrženi ideološki indoktrinaciji. »Popoldne so se vršili navadno tudi partijski in skojevski sestanki,« je zapisal France Filipič v knjigi Pohorski bataljon. Brali so brošuro Naša pest, osnovne točke OF in drugo. »Politične ure« je vodil politični komisar Jože Menih – Rajko. Menih je dan pred uničenjem bataljona, 7. januarja 1943, napisal »Poročilo o delovanju partije I. bataljona Pohorskega odreda v mesecu decembru in januarju«. Poročilo je dragocen dokument, saj nam je »narodni heroj« v njem zapustil za zgodovino pomembne podatke o tem, koliko je bil Pohorski bataljon milica komunistične partije in koliko ne. Eden od trdovratnih mitov o Pohorskem bataljonu je tudi, da so ga izdali komunisti, ker naj ne bi bil po njihovi meri. To je seveda popoln nesmisel.

Menih je zapisal: »V bataljonu je organiziranih 28 partijcev, 7 kandidatov, 16 skojevcev, skupno 51.« Ker je bilo v Pohorskem bataljonu takrat 70 partizanov, ta številka pomeni, da jih je bilo krepko čez polovico komunistov, večina ostalih pa so bili pač njihovi simpatizerji. Če to ne bi bili, bi jih politkomisarska politika uničila. Tako je to bilo v partizanih – kljub floskulam, ki jih slišimo tu in tam, da pa so nekateri »navadni« partizani vendarle bili samo »narodnoosvobodilni« borci, ki naj ne bi imeli s komunizmom in revolucijo nič. Čisto mogoče, da kdo od izrekovalcev te floskule vanjo verjame, toda resnica se na pobožne želje ne ozira.

4. novembra 1942 je prišel na Pohorje k Pohorskemu bataljonu Franc Rozman – Stane, takratni komandant štajerskih partizanov. Pred borci je imel govor, poln floskul, na koncu pa jim je dejal, da gredo naslednji dan v »akcijo«, na kateri bodo uničili Pergerjevo tovarno lepenke v Mislinji. Tovarno in okolico so izropali, tovarno požgali in s tem vzeli delo mnogim ljudem. Poleg uničenja je bil vrhunec »akcije« umor obratovodje Jurija Lošnjaka in nje gove žene Ane. Vodstvo Pohorskega bataljona ju je »obsodilo« na smrt in ubilo. Tovrstnim »obsodbam« nekateri resni zgodovinarji pravijo »partizansko sodstvo«, kar je terminološko in nasploh povsem narobe. Ubili ju niso s strelom, ampak: »V glavno dvorano smo nanosili drva in deske. Tine /Franc Ravnikar – Tine/ je prignal Lošnjaka in ga pobil s sekiro. Domačin Rado /Zdravko Čebular – Rado, politkomisar 3. čete/ je zahteval, da kaznujemo še ženo. Tine je stopil ponjo in jo prignal. Ko je bilo končano tudi z njo, smo vrgli obe trupli v ogenj in tovarno zažgali.« Franc Zalaznik – Leon, Dolga in težka pot 1941–1945 (Maribor, 1963, str. 118).

Mnogi že 70 let prikazujejo partizanstvo kot pravljico. Toda eno so izmišljije in sanjarije o pogumnih upornikih, nekaj povsem drugega pa je resnica. Mimo te pa Slovenci nikoli ne bomo mogli življenje v pravljicarstvu in mitih je mogoče le izven realnega sveta. ■

IVO ŽAJDELA, Ljubljana